SANATAR

Suomea suomalaisin sanoin.
Sano kaikki suomeksi, lyhyesti ja kauniisti.

N:o 2 | Vastaava: E. PELKONEN | Toimitus ja toimisto Terijoki, puh. 115 | 1932

Suomenkielen kehittämisestä.

Juuri se seikka vaikuttaa vastaisen kielemme kehitykseen, miten siihen — itse kukin kielenkäyttäjänä — suhtaudumme, joko haluamme kieltämme muukalaistuttaa tai pitää sitä suomalaisena. Paljon on sellaisia, jotka huomaamatta muukalaistuttavat sitä. Toiset tekevät sen tahallansa. Edelliset ovat oppineet vieraan sanan tai lauseparren. Heidän täytyy näyttää taitoaan, esittää se joka tilanteessa missä soveltuu. Näin he tietämättään edistävät kielen muukalaistuttamista. Toista on niiden, jotka tahallansa suorittavat tämän tehtävän, kuten lehti-, valtio-, valta- ja tiedemiehet. Monet heistä etsivät kirjotuksensa otsikoksi iskusanan tai -lauseen, ravistellen hihastaan pitkin kirjotusta niitä sikäli kuin osaavat. Ja tämä taito on niin täydellinen, että suuret tietosanakirjat mykistyvät niiden edessä. Kyllä me sen tiedämme, että osataanhan niitä vieraita kieliä ja hyvin paljon loissanoja, mutta opetellaanpas suomea suomalaisin sanoin. Tälle kansallehan sitä etupäässä kirjotetaan ja puhutaan, ollaan oppi-isiä, täytetään tämä tehtävä niin, että kansa sen ymmärtää. Hylättiinhän latinaa saarnaamasta juuri siksi, kun kansa ei sitä ymmärtänyt. Tästä ajasta on päästy. Nyt kansan pitäisi osata vähin erin kaikkia kieliä, lukiessaan suomea. Ja tästäkin ajasta olisi päästävä. Mikään välttämättömyys tai suomalaisen sanan puute ei ole monta kertaa pakottavana syynä käyttämään puheena olevia sanoja. Vasta äskettäinkin on esiintynyt seuraavia muotoja otsikkona: Malminmysteerio, Kreugerpaniikki, Kreuger-baisse, Nurmea ei diskvalifisoida y.m. ja kirjotuksen ohella: delegationi, debyytti, diskvalifisoida, diskontto, evakuoiminen, finanssikatastrofi, finanssiskandaali, fregaatti, indentifiöidä, ikobit, inflatio, kassa-aparaatti, karborundumviila, kontrollikomissioni, kravayyrejä, monarkistiemigrantti, oppositioni, opportunisti, prognoosi, propaganda, diktatuuri, planetaario, primitiivi, parallelli, pasifistista propagandaa, pirssiautoilija, propagandakomitea, professorikollegio, radioaparaatti, radiolisenssi, revanchi, sesonkitanssi, strategisia ratoja, suklaakonfehteja, surrokaatti, tanssipianisti, Wafdistit boikottaavat paramenttivaaleja j.n.e. Tämä on nykysuomea, joka ei ilahduta silminnäkijää eikä korvinkuulijaa. Arvosteluissa y.m. onkin loissanojen käyttö muodostunut melkeinpä — hienommin sanottuna — paheeksi.

Kuinka kieltä tulisi kehittää? Siten, ettei vieraita sanoja käytetä. Vastaavat suomalaiset sanat parhaiten syntyvät silloin, jos puhuessa tai kirjottaessa sattuu — mikä on harvinasta — tulemaan sananpuute ja tietää vieraan sanan, vaan ei suomalaista vastinetta, on vastinesana tällöin helpoin luoda. Vastaava loissana pistetään sulkujen sisään. Jos ei ensikerralla satu onnistumaan hyvin sananluonti, voi toisella kerralla parantaa tulosta. Tä-

Suomalaisuuteen.

Suomalaisuuden suur
henki herää,
nouse ylös,
pidä perää!
Muukalaisuus vallan
otti, vei.
Sano voima kansan:
„Eemmäs ei!"
Henki voiman tuo,
yhteistahto onnen luo!

Suomalaisuus olkoon
viirinämme,
Suomen sanat
kilpenämme.
Suomenkieli voittoon
valtavaan,
suureen aamukoittoon
Suomenmaan.
Siin on määränpää,
jot' ei estä myrsky, sää.

Nurmen diskvalifisoiminen!

Nurmi, Suomen suurin holpasija.

Siinä on mies, ja suomalainen perin juurin, mutta on joutunut vielä huonompaan seuraan Suomessa kuin Berliinissä — tuollaisen sanan saastuttamaksi.

Joko todellakin on kielessämme kaikki sanat loppuun kulutettu, kun täytyy tuollaisia sanoja käyttää. Ei luulisi suomenkielen tarvitsevan tuonlaatuisia sanoja sivistyskieleksi kiivetessään. Olkaamme ennen estoja (diskvalifisoituja) sivistykseen, ennenkuin tuollaisia sanoja käytämme.

Nurmi-sanan yhteydessä, samaten kuin suomalaisten sanojen seassa ylipäänsä, olisi mielestämme tähän tarkotukseen, jos ei sopivampaa sanaa ole, paras käyttää: Esto, estollinen, estollisuus. Nurmi estona, estollisena, estollisoituna j.n.e.

Niille, jotka eivät hyväksy uutissanoja, voivat käyttää vanhempaa ja hyvää sanaa: evätä. Nurmea ei evätä (diskvalifisoida).

mä vie enemmän aikaa, mutta aika tässä ei saa olla rahaa. Ajan helpotus on varattava kuulijalle tai lukijalle. Näin suomenkielen kehittäminen edistyy ja täydellistyy ja tulee tyystillisemmäksi vieraista sanoista.

Ainoastaan näin ja tällä tavalla suomenkieli kehitetään korkeaan ja arvovaltaiseen asemaan sivistyskielien joukossa eikä siten, että sivistyskielten kuluneita sanoja sorvaillaan suomalaisiksi.

Valtio- ja valtataidollisia sanoja.

Valtiotaito on diplomatia, valtiomies = diplomaatti. Näin on sukeutunut kysymys, mitä on politiikka ja politikko? Ne eivät voi enää suomeksi olla valtiotaito ja valtiomies, kun niillä sanoilla on toinen ja vähän yleisempi merkitys. Tämäkään harkinta ei tuota voittamattomia vaikeuksia, kun politiikka ja politikko asetetaan omaan asemaansa. Ja se asema on (vallansaavuttaminen): valtataito ja valtamies. Näin ollen saadaan tarkat rajat valtiotaidolle (= diplomatialle) ja valtataidolle (= politiikalle). — Valtio-oppi tämän mukaan olisi oppi diplomatiasta ja valtaoppi = oppi politiikasta sekä yleinen valtio-oppi = oppi diplomatiasta ja politiikasta. — Politikoitsija-sanan asemesta käytettäisiin sanaa: valtikoitsija eli valtakoitsija.

Tämän yhteydessä voidaan vielä ajatella, miten byrokratia sanottaisiin suomeksi. Eiköhän sitä voitaisi sanoa: vallasto ja itse byrokraatti olisi vallastomies = vallastolainen.

Loppupää näistä valtio- ja valtataidollisista sanoista päättyisi diktatuuriin. Diktatuuri sanan ilmaisisi suomeksi parhaiten kai sana: pakkovalta, ja diktaattori olisi: pakkovaltias.

Rautatiealalta joitakin sanoja.

Aikaus. Aikataulu-sana on vanhaa kömpelöä tekoa, muistuttaen sitä aikaa, jolloin ruotsalaiset viranomaiset käänsivät ruotsia suomeksi. Silläpä aikataulu-sanaan on riittänyt vain ensisana suomea, toinen sana on väännös ruotsalaisesta sanasta. Aikataulu-sana tulisi muuttaa sikäli, että loppusana jätetään pois ja korvataan jollakin päätteellä, esim. -us. Siitä tulisi sana aikaus. Se merkitsisi jotain ajan keräytymistä, siis juuri aikataulua. Sana tulisi suomalaisemmaksi ja lyhenee tavulla.

Ees-taa. Sana edestakaisin alkaa olla rautatiealalla vanhentunutta suomea ja joutaa jäädä aikataulun seuralaiseksi kun jäävät nauttimaan n.s. viisaan lepoa. Sana ees-taa vastaa saman ja vähän paremminkin. Sanottakoon: lippu ees-taa, eikä enää edestakaisin. Sana lyhenee kolmella tavulla.

Junatar. Mikähän tämä olisi? Emme tiedä onko sillä henkilöllä vielä mitään ammattinimeä jota tämä tarkottaa. Junatar — meidän suomalaisessa kielessämme — merkitsee naishenkilöä junassa, joka pitää huolta makuuvaunujen makuupaikoista.

Talletusto, talletustoimisto. Rautateillä käytetään sellaistakin sanayhtymää kuin löytötavaratoimisto. Eiköhän olisi viisainta käyttää jotakin muuta paremmin suomalaisempaa ja lyhempää nimeä tuohon tarkotukseen. Eiköhän soveltuisi sana talletusto. Sana lyhenisi 4:llä tavulla. Jos ehdotus ei saisi hyväksymistä, olisi parempi sanoa talletustoimisto kuin löytötavaratoimisto. Tällöinkin sana lyhenisi 2:lla tavulla.

Loikkima. Hyvällä lapsella on monta nimeä. Niinpä tämäkin on yksi lisä lempinimi vastasyntyneelle lapselle, joka kasteessa sai nimen seisake. Todistajat (kummit) ehdottivat nimeä: Seisate ja ennen syntymistä sitä sanottiin: Rautatienylikäytävienpysähdyspaikaksi. Kun emme olleet kutsuttu kastetilaisuuteen ja nähtyämme lapsen perästä päin, halusimme mekin kunnioittaa häntä niiden paikallisten olosuhteiden mukaan, ottaen huomioon myös paikan puutteellisuudet y.m., uudella lisänimellä: Loikkima. Tämä on vain kansaa varten, virallisena nimenä on ja pysyy: Seisake.

Poliisin nimi suomeksi.

No mikä olisi poliisi suomeksi? Sehän on kyllä niin sanottu „yleiseurooppalainen" sana, suomalaisellekin helppo lausua, joten — muutamien kieliammattimiesten mielestä — ei sille pitäisikään suomalaisia vastinesanaa keksiä. Kun kumminkin rohkenemme olla eri mieltä tässä — niinkuin niin monessa muussakin kohdassa —, uskallamme ehdottaa tällekin toimelle suomalaisen nimen. Aikojen kuluessa on tälle tilalle koetettu käyttää yhtä jos toistakin suomalaista sanaa, kuten järjestysmies, vartiomies y.m. Mutta ne sanat eivät ole saavuttaneet yleistä kannatusta. Onko syy ollut itse toimenharjoittajissa, etteivät ole halunneet muuta nimeä, tuota niin monelle hyvin vihattua sanaa. Olipa asia miten kuten, kunhan se on niin, kuin yllä on esitetty.

Poliisi — meidän mielestä — pitäisi suomeksi olla: valppaaja. Poliisin pitää olla tarkan ja valppaan, huomata mahdollisimman pian mikä poikkeaa säännöllisistä oloista. Tähän tarkotukseen valppaaja-sana hyvin soveltuu. Ehkäpä tämä miellyttää mainitun ammattikunnan valppaiston jäseniäkin.

Liittykää Suomenkielen Lyhennysseuran jäseneksi!

Mitä on tapahtunut, kun suomi on muuttunut kirjakieleksi.

(Jatkoa edell. num.)

Kun nyt tarkastelemme nykyisen kirjakielen sanoja, emme voi olla hämmästymättä niiden pituutta, jos vertailemme niitä Elias Lönnrotin sanakirjassa esiintyviin sanoihin. Lainaamme tähän tarkotukseen näytteitä, joku aika sittemmin ilmestyneestä teoksesta. Siinä on esim. tämänlaatuisia sanoja:

Hihansilityslauta, ilmanvaihtoventtiili, kaulusnauhaneulakiinnipidin, kuminauhapantografi, kuultopaperijäljennös, lasisyövytysmuste, lantavesitynnyri, lannanajorattaat, leivinpaistiuunisto, leivinpeltiteline, lypsinkiulunkannatin, läpikuultavapaperi marjanpuhdistuskoje, marjanpoimimiskoje, mansikantaimien harventaja, munanvalkuaisliima, mustepulloteline, ongenkoukkurasia, parranajoterä, peseytymiskalusto, pohjaanpalamisenestäjä, polkupyöräteline, pyyheliinanaulakko, piparikakkumuotti, ruoanvalmistuspöytä, saappaankuivausteline, sukankuivauslauta, tervatärpättimaali, tulitikkuteline, uistinsiimankuivauskela, vaahdonkeruulusikka, vaihtovirtamoottori, vedenvetorattaat, virranosottajalamppu.

Tällaista on nykysuomen sanasto. Näissä voitaisiin useimpiin sanoihin tehdä sanalyhennyksiä, muista lyhennyksistä puhumatta.

Edellä esitetyt sanat eivät ole vielä pahimpaa laatua. Lehdistöstä tapaa vielä paljon hullumpia sanoja, joista muutamia näytteitä:

Aaltosäätökondensaattori, aikakausilehtijulkaisu, akkumalaattorilatausasema, alakansakoulunopettajattarenvirka, apulaiskaupunginjohtaja, asiantuntijalausunto, asuntohypoteekkipankki, elokuvakoneenkäyttäjä, eläinlääkärikorkeakoulu, erikoiskonekoruompelija, erikoiskauneushoitokurssi, hehkulamppuvalonheittäjä, henkilöautonkuljettaja, hovioikeudenauskultantti, huonekalupuuseppätehdas, jalkaväkikanuunaopetusaliupseeri, jatkokoulunkotitalousopettajattarenvirka, kaasusuojelujärjestönyliasiamies, kauppamatkustajayhdistys, kemiantutkimuslaboratorio, kirjallisuusviikkotoimikunta, kirjateollisuusasiatoimisto, kirkkomusiikkiopistolainen, konekivääriopetusaliupseeri, konserttipianovirittäjä, kotitalouskasvitarhaneuvoja, kotitalousneuvontakomitea, kotitalouspuutarhaneuvoja, kotiseutututkimusyhdistys, kotitalousopettajaopisto, kotitalousopetta-

jattarenvirka, kunnallislautakunnanpuheenjohtaja, kuritustoimenpiderangaistus, lakiasianajotoimisto, leikkaussalinhoitajatar, maalaiskirjeenkantajanaikataulu, maatalouskerhopiiriliitto, mallipurjevenheamatööri, matalajakovahvistaja, matkustajakotiravintolaliike, metallikoristetöidenerikoisliike, metsänhoitovirkamiesyhdistys, miinanheittäjäopetusaliupseeri, oikeudenmukaisuusnäkökohta, piirustuksenopettajayhdistys, pioneeriopetusaliupseeri, poliisikuulustelupöytäkirja, porsliinipöytäastiasto, putkijohtotyönantajaliitto, puuteollisuusneuvontatoimisto, rakennusaineteollisuudentyönantajaliitto, rautatieylikäytäväonnettomuus, ruokatavaramyymälänhoitajatar, ryhmäautonohjaajakurssi, sanomalehdentoimittajanopintomatkaraha, sekatavarakauppavarasto, selluloidikutistumiskapseli, seuravoimistelumestaruuskilpailu, sulfaattiselluloosateollisuustehdas, säilytystavaranvastamerkki, taideteollisuuskeskuskoulu, talviurheiluvälineidenostopaikka, tapaturmavakuutusasiamies, tasavirtaverkkovastaanotin, tavaraasematoimistonpäällikönapulainen, tehdaskorjaustyönjohtaja, tieylikäytäväpysähdyspaikka, työläispalkkojenkassanhoitaja, valitsijamiesvaaliposti, valoverkonvastaanottaja, valtiopäiväjumalanpalvelus, varastoleninkiompelija, villageorgettekävelypuku, yleisradiovastaanottolaite, yksityishenkilöautomobiili, yläkansakoulunopettajatar.

Meitä lyhyitä suomalaisia ei pituus hirvitä. Suomalaiset sanat vaativat ennen kaikkea tilaa. Lehdistä poiminta on tuottoisaa työtä. Tällaiset sanat eivät kaikille paperiliuskoille mahdu.

Vielä on erinäisiä virkoja, joita ei vähillä sanoilla saada ilmaistua:

Asutusneuvoksen asutustoimintaa varten yksityisillä mailla apulainen, väliaikainen jatkokoulun liikelinjan kaupallisten aineitten opettajanvirka.

Tällaisia toimia voidaan kutsua jo lauseviroiksi.

Yllä olevista näytteistä tulee jokainen vakuutetuksi, mihin suuntaan suomenkieli on kehittynyt, kun on tullut kirjakieleksi. Ei liene liian aikaista ajatella keinoja, miten suomea voidaan lyhentää. Siitä syystä on tarpeellista suomenkielen lyhennysopin tunnetuksitekeminen jokaiselle kansalaiselle. Vielä tärkeämpää on perustaa erityinen „Suomenkielen Lyhennysseura", joka on tämän aatesuunnan peräsimessä.

Suomalaisuuteen tulee pyrkiä sanoissa ja teoissa.

Antero Vipusen Varasto-Aitasta.

Tietoojamme (= reportterimme) on löytänyt vanhan tietäjän, suuren sanasepon Antero Vipusen Varasto-Aitan. Sen Sana-Orsilta on ottanut näytteeksi muutamia sanoja:

Hoi hoi. Tämä sanapari oli siellä asetettu käytettäväksi tarkotukseen: haloo. Ja siihen se käy paremmin kuin rasvattu. Huutakaahan joskus puhelimeenkin suomeksi hoi hoi.

Holpasija. Toinen huomattava sana mikä riippui orsikolla oli: holpasija. Sitä on käytetty ennen vanhaan tarkottamaan, kun joku on kulkenut pitkän matkan käsittämättömän lyhyessä ajassa, on hänestä ihmetellen sanottu: „Onpas hän holpaisija." Savolaiset tahtovat sen vielä oikein alleviivata sanomalla: holopasija. — On niitä Suomessa ollut ennen vanhaan paljon sekä holpasijoita että holopasijoita, ainakin sukunimistä päättäen, joita on kumpaakin lajia.

Räppänä. Räppänä oli ennen vanhaan liki lakea siellä missä on nykyaikainen ilmanvaihtoventtiili. Räppänällä oli muukin merkitys kuin savunkuljetusventtiili myöskin varailmanvaihtolaitoksena — kuten sitä sanottaisiin nykyaikana, jos vielä savupirttejä olisi —, jollei ilma ennättänyt vaihtua seinäraoista. Räppänä sanaa voidaan vieläkin täydellä syyllä käyttää ilmanvaihtoventtiilin tilaisena. (7-tav. supistuisi 4-tav.)

Västärä. Mikähän se on? Se on tavallaan räppänä sekin, mutta ikkunassa. Ehkäpä ymmärrätte, kun sanomme sanan: fortuska.

Lusikka-sanan lyhentäminen.

Sanaseppo V. Kilpinen ehdotti aikoinaan lusikka-sanan tilalle sanaa kuiri. Se olisi ollut hyvä sana ilmaisemaan lusikan muodon ja tarkotuksenkin, mutta ehdotus ei saanut kannatusta kuten tavallisesti. Lusikka muistuttaa läheisesti venäläistä sanaa „loska" ja kielimiehet väittävätkin tämän sanan lainatuksi slaavin kielestä. Päästäksemme tuosta huonosointuisesta sanasta, suoritamme siinä tavulyhennyksen poistamalla keskitavusta s-kirjaimen ja saamme siitä luikka-sanan. Sana saattaa tuntua ensin oudolle, mutta hokekaa vähän aikaa luikka... luikka, tulee se uonnollisemmaksi. Tässä ei enään ole „loskaa" muistuttavaa :kua.

Meidän täytyy siirtyä nykysuomesta aitosuomeen.

Kamppailu suomalaisesta sanasta.

Olemme taas äskettäin todenneet sen ikävän tosiasian, että mikä kamppailu siitä syntyy jos tahdotaan saada joku suomalainen uutissana käytäntöön. Kaikkien niskakarvat ovat silloin törrössä. Jos se sana olisi vieraskielinen, se tulisi ennen muuta hyväksyttyä suomalaisten sanojen joukkoon. Mutta annapas sen olla suomalaisen, kaikilla on siitä sanomista, hyväksymisestä ei ole useinkaan puhetta. Väkipakkoa ja lainvoimaa siihen useimmiten tarvitaan ennenkuin se saavuttaa valta-asemansa.

Nyt aihetta antanut sanakamppailu kehittyi seisake sanan ympärille. Siinä käytettiin peistä ja pistintä. Kieliammattimiehiltä oli kysytty ensin asiaa ja he ehdottivat seisakesanan asemasta seisate. Ja herra varjele. Kun tuota ei hyväksytty, mikä myrinä siitä syntyi.

Kun sanoja tarkemmin ajatellaan: seisate ja seisake. Mitä se on? Sama suomalainen sana eri päätteillä. Mikä ero on päätteillä? -te merkitsee paljon muuta, mutta ei sitä mitä sillä tahdottiin sanoa. Sen merkitysmuotoa haluttiin muuttaa tähän tarkotukseen. Sekin on hyvä. Päätteiden merkitystä on tahdottu liiaksi supistaa. Seisate-sana käytettynä, ilman selitystä, olisi luullut sillä tarkotettavan lippua, jolla juna seisotetaan. Mutta — selityksen saatua — olisi voinut sanoa: „No, voihan se soveltua siksikin!“ — Ne, jotka sanan ottivat vastaan, eivät hyväksyneet tuota muotoa, vaan muuttivat sen seisakkeeksi. Mitä nyt pääte -ke merkitsee? Ei ihan sitä, mitä tahdottiin sanoa. -ke päätteen edessä oleva sana, muutti päätteen merkityksen sikäli, että sen, minkä päätteen mukaan piti olla pitkällään nousikin pystyssäolevaksi esineeksi. Jospa sana olisi ollut toinen: niemi, saari tai joku muu senkaltainen, olisi se ollut tarkotuksenmukainen. Mutta välipä tuolla oli, oliko tuo nyt seisate tai seisake, kun se kerran oli lyhyt suomalainen nimi.

Mutta siitäkös nyt syntyi sota. Kieliammattimiehet, jotka myönsivät poikenneensa oikeakielisyydestä hyväksyessään seisatesanan, hyökkäsivät vahvasti koko rintamalla, mokomaa „oikeakielisyyden“ loukkausta — seisake-sanan hyväksymistä — vastaan. Varmana voitosta, „tuleen“ vastattiin heikosti. Väkipakolla ja lainvoimalla astui seisake virkaansa. Näin sitä saadaan taistella suomalaisten uutisanojen rintamalla tulisesti. Ja se aina voittaa, joka on väkevin.

Rakennus- ja rakennesanoja.

Kurkio. Nostokurki-sana voitaisiin lyhennettynä sanoa: kurkio. Se olisi sitäpaitsi kauniimpikin sana kuin nostokurki.

Ruhmo. Sepelikoneelle on koetettu keksiä suomalaisia nimiä, mutta ei ole oikein onnistuttu. Niistä mainittakoon vain parhain kivenmurskaaja. Tämäkin loppupäätteensä mukaan merkitsee itse työntekijää eikä konetta. Monivuotisen ajattelun tuloksena pääsimme lopulta siihen, että aloimme nimittää sitä: kivirouhin, joka ei lienekään hulluin nimitys sepelikoneen suomalaiseksi nimeksi. Mutta, että meistä sittenkin olisisi parempi — myöhemmin keksimämme — nimi: ruhmo. Tämä sana juuri ilmaisee miten työsuoritus tapahtuu. Se on sitäpaitsi suomeksi lyhyin sana, mitä voidaan tähän tarkotukseen käyttää.

Kale, rouhekivi. Samaten kuin sepelikone on antanut aihetta ajatteluun, on sepelikivi tuottanut vaivaa sille mieleisen suomalaisen nimen keksiminen. Jo aikaisin, ehkä kymmeniä vuosia sitten, tapasimme Kalevalasta sitä vastaavan sanan: kale. Siitä huolimatta ajattelimme edelleen ja kivirouhin sanan perusteella teimme siihen, kuten valoheitin sanaan, sanavaihdoksen ja saimme sepelin nimeksi rouhekivi, joka vastaa täydellisesti sitä. Mutta kaikista huolimatta pysymme alkuperäisellä kannalla sekä sanan lyhyyteen ja muihin seikkoihin nähden, että sepelin suomalaiseksi nimeksi käytettäisiin sanaa: kale.

Sutka.

(Loissana johtaa harhaan.)

— Oletko sinä käynyt vaaleissa?

— Olen aina, kun on ollut.

— Sinä taidat olla kova pukari valtiollisissa asioissa?

— Kuinka niin?

— Kun kehtaat (viitsit) käydä vaaleissa.

— Ole vait! Enhän minä käy kuin karnevaaleissa.

Kreugerin paise.

Suomalainen kaistapää oli lukenut lehdistä Kreugerin itsemurhasta. Muutaman päivän kuluttua hän huomaa lehdessä otsikon: „Kreuger-baisse“.

— „Ahaa“. Virkkoi kaistapää toverilleen ja selitti: „nyt ymmärrän miksi Kreuger tappoi itsensä. Hänellä oli niin paha paise“.

Havainnollinen esitys oikeakielisyydestä.

Oikeakielisyys — tuo tuhkan harmaa käsite — mikäli se alkaa laajennetuista sanamuodoista ja loppuu vieraskielisten sanojen suomalaisiin päätteisiin, ei ole oikeakielisyyttä sanan varsinaisessa merkityksessä. Niinkuin esim. sanat: denaturoida, definsioida y. m. täyttäisivät suomalaisen oikeakielisyys mittapuun, mutta, että sana seisake ei enää olisi oikeakielinen. Niinpä taas sana seisahde olisi puhdasta suomea, mutta sana seisate jo murretta, pakanallista mongolilaista raakalaismurretta, tämän länsimaisen puhtaan kirjasuomen vanhaa kasvannaista, jota ei voitaisi tunnustaa enää tähän kieleen kuuluvaksi. Seisahde muoto on — meidän käsityksemme mukaan — muukalaisuutta, jolla on saatu pyydystettyä tähänkin suomalaiseen sanaan tuo suomenkieleen kuulumaton — länsimainen kukkanen — pehmyt: *d*:e, kansalaisten kankeankielen nurinkääntäjä. Tämä saattaa meitä — hajamielisyydeesämme pussiin joutuneita — ajattelemaan: Missä me olemmekaan!

Mitä voidaan pitää ja hyväksyä oikeakielisyyspohjaksi? Ei ainakaan sitä suuntaa mikä käyttää laajennettuja sanamuotoja ja vieraita sanoja sekä niihin liitettäviä suomalaisia päätteitä. Ei missään kielessä eikä millään toiminta-alalla hyväksytä sellaisia työmuotoja, jotka pitkittävät ja hidastuttavat työtä. Joka alalla etsitään lyhkäsimmät tavat ja muodot. Me — nykyisen tavan mukaan — kirjotamme mahdollisimman monta kirjainta kuhunkin tavuun, mahdollisimman monta tavua sanaan ja mahdollisimman monta sana yhteen rykelmään yhden asemasta. Näin on etsitty kielen „täydellisyyttä", mutta ei lyhintä ja oikeinta muotoa. Kielen täydellisyys ja oikea muoto, ei pidä paikkaansa kielen kehityksessä nykyaikana. — Tiemiehet oikovat vanhoja teitä suoremmiksi, kielimiehet lisäävät kieleen mutkia. — Autoilija ohjaa autoa mutkassa kaarteen lyhintä reunaa, mikä on lain vastaista ja sangen vaarallista, jos toinen auto sattuu tulemaan siinä paikassa vastaan — siis oman henkensä uhalla hän tekee tällä tavalla —, kieliammattimies kiertää mutkan pisintä reunaa, vaikka hänen ei tarvitse vaaraa pelätä. Näin kieliammattimiehelle kehittyy oma tiensä ja oma kielensä, jotka muistuttavat meitä jälleen vanhoista kylän välisistä karjapoluista, lisättynä useammilla uusilla ja kiperimmillä mutkilla. Kieliammattimies kiemurtelee tiellä, yhdessä mutkassa tekee tällaisen liikkeen ensimmäinen, toisessa mutkassa osoite ,kolmannessa mutkassa, jossa on tietä oikaistu välikysymys, näin edelleen mutkitellen: kirjallinenaitta, elokuvakoneenkäyttäjä, uistinsiimankuivauskela j. n. e. Autoilija lyhentää ensi mutkan ensimäinen, toisen osote ja kolmannen kyse, huhkien edelleen kieliammattimiehen käyttämää tietä: aitasto, käyntäjä, kuivinkela j.n.e.

Tämän laajemmalti kajoamatta tähän merkitsemme vain: Sama lyhin tie se on etsittävä ja kehitettävä oikeakielisyys pohjaksi. Muuta mahdollisuutta ei ole. Mikä siitä poiketaan, jää kiistalliseksi, niinkuin nykyisetkin oikeakielisyys-ohjeet. Kuka mutkittelee, kuka painaa suoraan. Kielen oikeakielisyystiekin on oikaistava ja levitettävä nykyaikaista työtä vastaavaksi, senhän vääjäämättömästi todistaa jo taloustiedekin.

Toistamme vieläkin: Lyhyin tapa, oikein muoto!

Hyvä esimerkki huonon asian johdosta.

Tämä juttu alkaa kuin satu. Se onkin jo siksi vanha, että saa satuna kulkea, vaikka itse asia on alunperin tosi:

Oli kerran isä, joka lähetti poikansa n.k. oppikouluun (vaikka kaikissa kouluissahan sitä opetetaan). Isä seurasi mielihyvällä pojan opiskelua. Hän luki mielellään pojan kirjotuksia ja ylpeilikin loistavasti suoritetuista tehtävistä. Käsiala oli selvää ja kaunista. Mutta vuosi vuodelta, kun poika pääsi ylemmille luokille, alkoi isä yhä enemmän harmistua. Eräänä päivänä hän sanoi pojallensa:

— Nyt sinun on lopetettava koulunkäynti. Tähän asti sinä olet jotain oppinut, nyt sinä menet jo opiskelussasi alaspäin. Minä en osaa enää lukea kirjotuksiasi. Käsialasi on tullut niin huonoksi.

Ja isä lopetti pojan koulunkäynnin. Tämä soveltuu myös niihin opiskelijoihin, jotka opiskelevat suomenkieltä ja suomalaisia sanoja. Mutta niin pian kun rupeavat käyttämään suomenkielessä uudemmanaikaisia vieraita sanoja, tulisi opiskelu keskeyttää.

Sanatarta voidaan tilata postin välityksellä tai suoraan osotteella: Sanatar, Terijoki. 1/1 v. 10 ja 1/2 v. 5:—.

Asiamiehiä otetaan. Hyvä palkkio.

Puolustuslaitosalalta.

Harjontainen, harjonta. Manoveri (= manöveri, manööveri)-sanan tilalle täytyy puolustuslaitokselle saada suomalainen vastine. Harjoitus-sana ei tunnu sopivalle ja sen takia ei arvatenkaan ole tullut käytäntöön. Sen vuoksi onkin ajateltu sanaa harjontainen l. lyhempää muotoa: harjonta. „Sotaväellä on harjontaiset l. harjonnat", voidaan sanoa. Jälkimäinen sana tuntuu vielä sopivammalle. Ehkäpä se hyväksytäänkin manoverien tilalle.

Juhlinto. Paraati-sana vaatii oman suomalaisen vastineen. Siksipä lienee paikallaan tehdä ehdotus. Siihen ehkä soveltuvin suomalainen sana olisi: Juhlinto. „Kentällä alkaa juhlinto" (= paraati). Eiköhän tämä tuntuisi mukavalle?

Valoheitin. Valonheittäjä on yleisesti käytetty. Siinä on yksi vika. Pääte tarkottaa henkilöä, eikä esinettä. Tällaisia sanoja on kyllä suomenkielessä useita, joten sen takia ei ole syytä sanaa vieroa. Haluaisimme vain tehdä siihen tavulyhennyksen ja sanoisimme mieluimmin: valoheitin.

Heitevalo. Valonheittäjä-sanan lyhennyksestä: valoheitin, saamme toisen ja tärkeämmän lyhennyksen, vaihtaessamme sanat päinvastoin: heitinvalo. Mutta tämäkään ei vielä ole hyvä. Tehtyämme kerakelyhennyksen, saa sana lopullisen muodon: heitevalo. Valonheittäjän valo (7-tav.) on supistunut (4-tav.): heitevaloon. Sanontamuotokin on tullut kauniimmaksi ja lyhemmäksi: „Valonheittäjän valo valaisee merta" = „heitevalo valaisee merta".

Hukkuvat — nauravat.

Villineet on viisaat
hengen ja aatteet,
pukeneet on päälle
mustalaisvaatteet:
kielemme ylle,
hyljeksitylle!

He nauravat meille:
„Hulluja tuolla!"
Ja itse he ovat
hukkumass' suolla.
Muukalaisuustie
heidät rimpiin vie.

Sanattaren seuraava numero ilmestyy vasta lokakuun lopussa.

Maailma ja mailma.

Vähää ennen pääsiäistä lehtori S. moitti singossa (radiossa) ankarasti niitä, jotka rikkovat oikeakielisyyskäsitettä käyttäessään maailma-sanaa muodossa mailma, varsinkin sitä, kun lehden nimenäkin käytetään: Radio-Mailma. Lehtori S:n suomenkielen oikeakielisyyskäsite ei olisi tullut rikottua, jos lehden nimi olisi ollut: Radio-Maailma ja tuskinpa silloinkaan, jos sen nimi olisi ollut Radio-Kosmos; koska hän samassa tilaisuudessa luetteli hyvän joukon vierasperäisiä sanoja, joihin suomalaisuusasu saavutetaan liittämällä niihin suomalaisia päätteitä. Tällainen oikeakielisyys on suomalaisten johtopäätteiden väärää käyttelyä eikä oikeakielisyyttä. Päätteet ovat vain suomalaisia sanoja varten.

Pituutta — sanan laajennettuja muotoja — ei voida pitää minkään kielen oikeakielisyyspohjana. Niiden — laajennettujen sanojen — joukkoon kielessämme kuuluu myös maailma. Sen oikein muoto täytyisi olla mailma. Siinä nykyisessä — maailma — muodossa sekaantuu kaksi käsitettä yhteen: 1) Maailma,avaruuksineen ja 2) maa-ilma, (joka erotetaan meri-ilmasta).

Jos nyt maailmaa käytetäänkin merkitsemään mailmaa (kosmosta, suuruutta), tarvitaan kielessämme vielä toinenkin mailma-sana merkitsemään pienuutta (= mikrosta), pienoismailmaa, jollainen juuri puheena ollut sinko (= radio-)alakin on. Tällöin sanaa ei sanota enää ma-il-ma (3-tavuisena), vaan mail-ma (2-tavuisena) sanana. Radio-Mailma on siinä suhteessa oikeakielinen, mutta ei vastaa vielä sittenkään kielemme oikeakielisyyttä. Radio-sana ei ole suomalainen ja siitä syystä se on oikeakielisyyskäsitteen ulkopuolella, jonka oikeakielisyyttä ei voi ottaa edes käsittelyn alaiseksi. Siitä syystä ne tulisi ensin tuomita poistettavaksi ennenkuin sanojen oikeakielisyydestä puhutaan.

Se ei ole enää mitään suomalaista oikeakielisyyttä, että hyväksytään muukalainen sana suomenkieleen, kun siihen tulee suomalainen pääte. Tai vieraiden sanojen suomalaiset päätteetkö ja laajennetut sanamuodotko suomenkielessä ovatkin vain oikeakielisyyttä?

Eihän meillä ole vieläkään harjoitettu järkiperäistä sanailua. Se mitä meillä on ollut sanaseppoja, ei merkitse paljonkaan itse asiassa, joku satanen uutissanoja suuressa sanapaljoudessa.

Tanssi-sana suomeksi.

Tanssi-sana on myös osottanut miten suomenkieli venyy ja pitenee. Tanssi, yksi tavuinen loissana, on saanut ensin suomalaisen päätteen i:n ja on näin ollen pidentynyt tavulla, siis puolella. Se ei ole riittänyt. Monikkomuodossa ei ole tyydytty sanomaan tanssit, vaan tanssiaiset. Alkuperäinen loissana on pidentynyt kielessämme kolminkertaiseksi.

On omituista miten tanssi-sana on yksipuolisesti päässyt käytäntöön kielessämme. Tanssi tarjoaa niin monipuolista suoritusta, että olisi luullut sen saavan moninaisia nimityksiä. Mutta tässä suomenkieli ja sen käyttäjät ovat osottaneet vajanaisuuttaan. Sakilaiset ovat tässäkin — kielenkäytön alalla — olleet esimerkillisiä. He — sakilaiset — ovat pitäneet kunnia-asianaan kielensä sanavaraston kehittämisen. Hehän sanovat tanssimista joraamiseksi. Onhan kyllä ollut muutamilla tanssilajeilla omia suomalaisiakin nimiä, esim. rytkypolkka, vanhaloikka, hienohelma, raatikko, kaakuri y.m. Karkelo-sana on pidetty toisin paikoin tanssisanan suomalaisena vastineena, toisin paikoin sillä on ymmärretty piirileikkiä, -tanssia. Olisihan tanssimista voinut sanoa suomeksikin monilla eri nimillä kuten jalkailua, varvastelua, huijakkaa, kiertoa ja kiepakkaa.

Miten nyt tanssimista oikein virallisesti nimitettäisiin suomeksi. Pohjasanaksi voidaan ottaa karkelo. Tehdään siihen lyhennys. Poistetaan toisen tavun viimeinen kirjain e ja kolmannen tavun ensimäinen kirjain l. Jälelle jää sana karko. Tässä on tanssi-sanan suomalainen vastine. Parempaa sille tuskin tarvinnee etsiä. Karkoa (= tanssia), on nousta pystyyn ja tehdä karkomista, jonkinlaisia liikkeitä. Mikä sana paremmin vastaisi tätä tehtävää. Tanssija olisi karkoja, tanssijatar = karkojatar, tanssitaide = karkotaide, tanssiaiskarnevaalit = karkokihut, karnevaalitanssiaiset = kihukarkot, suuret tanssiaiset = suurkarkot j.n.e.

Karkelo-sanaa *)**) voidaan edelleenkin käyttää merkitsemään piirileikkiä, -tanssia.

Nyyki... nyöki..

Miks' viel' niiataan
ja pokataan,
kättä lyödään
ja ropataan.

Nyt jo nyykätään
ja nyökätään,
kättä lyödään
ja työkätään.

Mietelmiä.

Mitä se nyt olisi, jos joku suomalainen tietomies lukisi tuntemattomia suomalaisia sanoja sanakirja kädessä, onhan tämä kansan paljosto saanut selailla kankeilla sormillaan 15-osaisia tietosanakirjoja tankatessaan suomea ja päästäkseen selville siinä esiintyvistä vieraista sanoista.

Kansan kielestä otettuja sanoja tahdotaan rajoittaa, ettei liikaa tulisi, mutta ei ole rajoitettu loissanojen käyttöä.

Suomenkieleen nähden on vanha pila toteutunut: kieli-tiede on tiede, jossa eivät vokaalit (= ääntiöt) merkitse mitään ja konsonantit (= kerakkeet) hyvin vähän tai ei ollenkaan.

Välinpitämättömyys itsestämme on tehnyt meistä monen rengin palvelijan.

„Tunne itsesi" — suomalaiseksi ja suomalaistu nimeltäsi ja sanoiltasi.

Tilatkaa Sanatar.

---

*) Eiköhän olisi parempi jos karkelo-sanaa käytettäisiin tanssi-sanan tilalla ja piirileikki-sanan tilalle otettaisiin hippa, hipat.

Latojan huomautus.

**) Latojalle: Hippaleikki on tyyten toista huvittelua kuin piirileikki. Karko on lyhyt ja hyvä sana tanssin vastineeksi. Karkelo taas piirileikille arvokas nimitys. Piirileikki on nykyisin hyvin halveksittu huvittelumuoto. Kun joku tärkeä asia päättyy harmillisesti, sanotaan halveksivasti: „Sehän meni ihan piirileikiksi". Hyvä nimi nostaa arvoa.

Painolukija.

Sanattaren Suursanakilpailu

on jatkettu syyskuun loppuun. Jokaisesta Sanakerhon hyväksymästä loissanan vastineesta maksetaan 5 mk. sanalta. Kirjeet osotetaan: Sanatar, Terijoki.

Terijoki 1932. Terijoen kirjapaino Oy.